

Priporočila za starše pri izvajanju pouka na daljavo – varnostni vidik

September 2020

Izkušnje iz šolanja na daljavo – pomlad 2020

V času letošnje karantene so se vzpostavile različne prakse pri izobraževanju na daljavo. Pri tem je prihajalo do različnih zapletov, pri čemer je bilo najbolj izpostavljeno varovanje zasebnosti učencev, staršev in učiteljev.

Učitelji in šole so se odločali za uporabo različnih pristopov k deljenju učnih gradiv in za komunikacijo z učenci vse od elektronske pošte, šolskih spletnih strani, družabnih omrežij in aplikacij za komunikacijo, do video konferenc, video portalov in spletnih učilnic. Izbor uporabljenih orodij je bil širok, orodja pa so bila večinoma brezplačna. Ravno ta brezplačnost pa je problematična, saj mnogi (komercialni) ponudniki v zameno za brezplačno storitev zahtevajo dostop do različnih podatkov o uporabniku (osebnih podatkov, vedenjskih vzorcev, lokacijskih podatkov ...), s čimer pa je lahko ogrožena zasebnost in s tem tudi varnost uporabnikov. Dodatna nevarnost za zasebnost predstavljajo tudi različne naloge, ki so jih učenci morali izvesti s snemanjem in lahko nehote razkrivajo zasebnost posameznikov, družin in njihovih bivališč.

Tudi število različnih orodij je bilo veliko, kar je obremenjujoče za vse, saj vsako orodje zahteva nekaj učenja in privajanja ter ustrezno nastavljanje nastavitve zasebnosti in varnosti.

Priporočila za šolanje na daljavo v šolskem letu 2020/21

Pouk na daljavo bo zelo verjetno do neke mere prisoten tudi v šolskem letu 2020/21. Da se bomo lahko lažje pripravili nanj in lažje skrbeli za varnost svojih otrok in družine na spletu, smo na Točki osveščanja o varni rabi interneta Safe.si v sodelovanju z ARNES, Zvezo aktivov svetov staršev Slovenije (ZASSS) in Logout pripravili nekaj priporočil za varen pouk na daljavo. V priporočilih smo zajeli najbolj ključna področja, svetujemo pa vam tudi, da obiščete spletna mesta, navedena na koncu priporočil, kjer boste dobili še več nasvetov, informacij in priporočil za varno rabo interneta.

1. Video konference

Seznamimo se s pravili, ki jih ima šola glede pouka na daljavo in z orodji, ki jih šola uporablja za izvedbo pouka na daljavo. Od učitelja ali šole zahtevajmo, da za izvedbo pouka na daljavo uporablja orodja, ki so skladna z Zakonom o varstvu osebnih podatkov in Evropsko direktivo o varstvu osebnih podatkov (GDPR). Orodij, ki s tem niso skladna, naj učitelji in šole ne uporabljajo. Prav tako na Safe.si priporočamo uporabo orodij, ki jih ponudniki redno posodablja in omogočajo sodobne varne povezave.

Za video konference uporabljajmo le aplikacije in spletne storitve, ki jih je odobrila šola. Pred uporabo naj nam otrok predstavi, kako se je seznanil z delovanjem orodja za videokonference. Znati mora uporabljati vsaj naslednje funkcije: vklop v konferenco in odklop od konference, vklopi in izklopi mikrofona ter kamere, uporabo klepeta (zasebni klepet, skupni klepet). Prav tako naj nam predstavi

pravila vedenja (bonton) v videokonferenci. Če ugotovimo, da otrok ne zna uporabljati orodja za videokonferenco ali pa ga ne obvlada dovolj, potem o tem obvestimo šolo in izrazimo pričakovanje, da so pred začetkom uporabe vsi učenci seznanjeni z delovanjem in pravili vedenja.

V primeru, da otrok uporablja kamero, poskrbimo za nevtralno ozadje, zameglitev ozadja ali uporabo interaktivnega ozadja. Prazna stena bo najboljša izbira ali pa morda kakšna nevtralna slika. Tako zaščitimo otrokovo in tudi zasebnost svoje družine in doma.

Prostor za video konference naj bo določen (npr. pisalna miza v dnevni sobi), čeprav lahko otrok z npr. prenosnim računalnikom ali telefonom dela za šolo v različnih prostorih. Otrok naj naprav z zasloni ne nosi po stanovanju (še posebej previden je treba biti pri mobilnem telefonu). Če se otrok premika po stanovanju z vklopljeno kamero in mikrofonom, lahko razkrije zasebno okolje družine in zajame druge družinske člane, kar je vdor v njihovo zasebnost in v intimo doma. Otroke še posebej opozorimo, da naj mobilnih telefonov ali tablic ne nosijo na stranišče ali v kopalnico.

Snemanje pouka na daljavo in učiteljev ni dovoljeno, če za to ne pridobimo izrecnega dovoljenja. Če gre zgolj za video prenos, kjer nastopa učitelj, je treba za snemanje pridobiti njegovo dovoljenje, če pa so vključeni tudi drugi učenci ali dijaki, pa je treba pridobiti dovoljenje vseh otrok in njihovih staršev. Pri pridobivanju dovoljenja in hranjenju posnetkov je treba upoštevati slovensko zakonodajo in priporočila [Informacijskega pooblaščenca](#).

Čeprav snemanje praviloma ni dovoljeno, **otroka podučimo, da lahko kdo od udeležencev kljub prepovedi videokonferenco snema.** Pomembno je, da se otrok zaveda, da je lahko posnet, zato naj temu prilagodi svoje vedenje.

Otroci naj video konference opravijo na mestu, kjer jih vidimo in lahko spremljamo, kaj počnejo. Tako bomo lahko priskočili na pomoč, če bo šlo kaj narobe. Najstniki pa naj imajo nekoliko več zasebnosti, a kljub temu občasno preverimo, ali imajo morebiti težave. Če zaradi obveznosti otroka ne moremo spremljati, se z njim pogovorimo o poteku videokonference. Na kratko naj opiše, kaj se je na videokonferenci dogajalo, kaj se je naučil in ali je imel s čim težave. Če zaznamo težave, opozorimo na to učitelja in skušajmo skupaj z njim težave rešiti.

2. Aplikacije in družabna omrežja

Na svoj ali otrokov telefon **namestimo le tiste aplikacije, ki so nujno potrebne** za izvedbo pouka.

Pred namestitvijo vsake nove aplikacije se seznanimo s pogoji in pravili uporabe. Upoštevajmo jih. Če aplikacija ni namenjena mlajšim od 13 let, potem učitelja oz. šolo na to opozorimo, če imamo otroka, ki je mlajši od 13 let. Šola naj poišče rešitev, ki bo primerna za starost otroka, lahko pa rešitev poiščemo skupaj.

Za otroke mlajše od 16 let morajo v skladu s slovensko zakonodajo starši podati soglasje za uporabo e-poštnih storitev in različnih aplikacij, kjer se mora otrok registrirati ali si ustvariti svoj račun. To velja tudi za storitve ARNES in Microsoft, ki zahtevajo, da se otrok prijavi z lastnim računom.

Preverimo, ali se je otrok v šoli seznanil z delovanjem aplikacije do ravni, ki jo potrebuje za nemoteno oziroma kakovostno delo z njo. Če ugotovimo, da otrok z aplikacijo ni seznanjen v zadostni meri, oziroma se nam zdi, da delovanja ne razumemo niti sami, o tem obvestimo šolo in izrazimo pričakovanje, da bodo v sodelovanju z nami in drugimi starši poskrbeli, da so pred začetkom uporabe aplikacije vsi učenci seznanjeni z njeno uporabo.

Po namestitvi aplikacije ali odpiranja računa na družabnem omrežju poskrbimo za ustrezne nastavitve zasebnosti. Te naj bodo nastavljene tako, da otrokovi podatki ne bodo javno dostopni in da bo omogočeno oz. se bo uporabljalo le tisto, za kar želi učitelj uporabljati aplikacijo. Za vse aplikacije, ki jih šola zahteva za izvedbo pouka, nas mora seznaniti z ustreznimi nastavitvami, zlasti še z nastavitvami zasebnosti.

Od šole zahtevamo podatke o tem, kje aplikacija shranjuje podatke. Če se podatki shranjujejo izven EU v tretjih državah, uporaba takšne aplikacije ni priporočljiva, ker ne veljajo pravila EU glede zaščite, obdelave in hrambe podatkov.

Uporaba družabnih omrežij za šolske namene ni priporočljiva. Problematičen je vidik zasebnosti, družabna omrežja niso namenjena mlajšim od 13 let in vsebujejo preveč motečih dejavnikov. Če otrok družabna omrežja uporablja, skupaj s šolo poskrbimo, da bo poznal pasti in tveganja družabnih omrežij in se jih izognil: oglaševanje, igre na srečo, prevare, neprimerne vsebine (nasilne, pornografske), radikalizacija itd. Otroke v sodelovanju z učitelji naučimo pravilnega vedenja na spletu.

Na družabnih omrežjih in preko aplikacij za sporočanje se izvajajo različne oblike spletnega nasilja. **Pomembno je, da opazujemo svojega otroka in smo pozorni na morebitne spremembe v vedenju, tudi kar se tiče uporabe računalnika in mobilnega telefona.** Pomembno je tudi, da imamo vzpostavljen dober odnos z otrokom, da se nam bo zaupal v primeru, če postane žrtev spletnega nasilja. Pri tem je pomembno, da v primeru, da se mu na internetu zgodi kaj slabega ali naredi napako, ne odreagiramo preveč burno, ga ne kaznujemo in mu ne odvzamemo naprave, saj bomo s tem povzročili, da nam naslednjič za svoje težave ne bo povedal in mu ne bomo mogli pravočasno pomagati.

3. Varovanje zasebnosti

Pri izvajanju različnih nalog za pouk, ki vključujejo snemanje, bodimo pozorni na razkrivanje zasebnosti. Snemanje v stanovanju lahko razkrije zasebnost otroka, družine in doma. Predmeti v ozadju lahko veliko povedo in podajo informacije, ki lahko razkrijejo lokacijo doma, navade ali drugo, kar lahko nekdo uporabi proti nam ali proti otroku. Kot primer: plišasti medvedek na polici lahko sproži norčevanje vrstnikov iz najstnika, dragocenosti lahko privabijo nepridiprave ipd.

Če se mora otrok posneti pri dejavnosti (npr. telovadba, petje ipd.), **preverimo, kam se bo posnetek posredoval, kje in koliko časa se bo hranil in kaj bo učitelj naredil z njim.** Zahtevamo od šole, da ima jasno določena pravila ravnanja s takšnimi posnetki, ki so v skladu s priporočili Informacijskega pooblaščenca in slovensko zakonodajo. Posnetkov ne objavljamo javno na platformah za deljenje

video posnetkov (npr. YouTube in Vimeo), ali delimo na družabnih omrežjih (npr. Facebook, Instagram, Snapchat), ker ne bomo imeli nadzora nad tem, kdo vse bo posnetek videl. Video posredujemo le preko spletne učilnice ali pa uporabimo storitve za prenos velikih datotek (Arnes FileSender – učitelj omogoči dostop, WeTransfer). Če uporabljamo oblačne storitve hrambe datotek (npr. OneDrive, Dropbox, Google Drive), potem posnetek posredujemo preko te storitve, čas, ko je posnetek na voljo za prenos, pa omejimo.

Otroka poučimo o pomenu zasebnosti in ga naučimo varovati svojo zasebnost. To lahko napravimo v sodelovanju z učitelji. Spodbujajmo šolo in učitelje, da učence redno izobražujejo o pomenu in varovanju zasebnosti in o tveganjih na internetu. Bodimo pozorni, kaj objavlja na družabnih omrežjih. Poskrbimo, da ne bo objavljala osebnih podatkov, svojih (neprimernih, razgaljenih, golih) fotografij in posnetkov, posnetkov, ki lahko razkrivajo lokacijo ali druge občutljive podatke.

4. Prekomerna raba

Pri pouku na daljavo otrok veliko časa preživi pred računalnikom ali mobilnim telefonom. Zato je nujno, da **čas, ki ni namenjen pouku, zapolnimo z aktivnostmi, ki ne vključujejo naprav z zasloni.** Sprehod v naravo (park, gozd, travnik, ob vodi itd.) bo imel zelo pomirjujoč učinek na vse družinske člane – dovolj je že pol ure na dan. Športne aktivnosti pomagajo sprostiti odvečno energijo in krepijo telo, zato ne smejo manjkati. Skupne družinske aktivnosti, ki ne vključujejo naprav z zasloni, imajo tudi ugoden učinek na vse družinske člane, nas povezujejo, preko njih razvijamo večšine odnosov in sobivanja, ki so izredno pomembne tudi za kasnejše življenje otrok.

Čas uporabe naprav z zasloni naj bo čim krajši. Vendar pa zadnje raziskave kažejo, da je bolj pomembno, za kaj jih otrok uporablja, kot pa koliko časa te naprave uporablja. Če uporablja računalnik ali mobilni telefon za zabavo (igranje video iger, družabna omrežja, aplikacije za sporočanje), potem naj bo ta čas pri najstnikih omejen na dve uri na dan, pri mlajših pa največ do ene ure pri tem pa naj bo čas uporabe razdeljen na več krajših časovnih obdobj z odmori. Če pa gre za kreativno (ustvarjalno) uporabo z namenom učenja ali ustvarjanja (risanje, programiranje, obdelava video posnetkov itd.), pa čas uporabe ni tako pomemben, a pri tem vseeno ni priporočljivo pretiravati, zelo pomembni pa so odmori. Z zdravstvenega vidika je priporočljivo, da vsak, ki dela z napravo z zaslonom na vsakih 10 minut za 1 minuto gleda v daljavo (npr. skozi okno), da si odpočije oči, vsako uro pa si vzame 10-minutni odmor, ki vključuje sprehod in razgibanje.

Noč naj bo namenjena spanju. Vsaj uro pred spanjem naj otrok ne uporablja računalnika ali mobilnega telefona. Računalnik in telefon naj ponoči ne bosta v otroški sobi. Predvsem telefon lahko povzroča motnje spanja z obvestili. Za optimalen razvoj otroka in najstnika je potrebna vsakodnevna zadostna količina nemotenega spanca.

Priporočljivi so dnevi brez digitalnih naprav (digitalni post). V življenju otrok naj bo vsaj en dan v tednu povsem brez televizije, računalnika, mobilnega telefona ali tablice. Pri najstnikih pa naj bo vsaj en dan posvečen aktivnostim, ki ne vsebujejo digitalnih naprav. V tem dnevu naj mobilni telefon uporabljajo kar se da malo.

5. Priporočene spletne strani

Več informacij o varni rabi interneta in izvajanju pouka na daljavo je na voljo na:

V primeru, da se naši otroci ali najstniki znajdejo v težavah pri uporabi interneta, pa se lahko vedno obrnejo na Tom telefon: www.e-tom.si. Prav tako lahko tudi starši poiščemo pomoč na Tom telefonu, če se naš otrok ali najstnik znajde v težavah pri uporabi spleta.

V primeru, da družina potrebuje pomoč pri vzpostavitvi družinskih pravil glede uporabe interneta, pri težavah s prekomerno rabo interneta in pri težavah s spletnim nasiljem, se lahko obrnemo na Logout (www.logout.si).

Storitve in izobraževanja, ki jih šolam, učiteljem in staršem ponuja ARNES

- Pregled storitev za šole, učitelje in učence ter dijake: www.arnes.si/storitve
- Izobraževanja za učitelje, starše, učence ter dijake: www.arnes.si/izobrazevanje
- SIO portal, kjer bodo učitelji našli veliko aktualnih informacij za svoje delo: sio.si
- SIO webinarji in izobraževanja: izobrazevanje.sio.si
- E-poštne novice ARNES informator: informator.arnes.si